

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ХОРТИЦЬКА
НАЦІОНАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА АКАДЕМІЯ»
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра соціальної роботи

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ
ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ У РОБОТІ ГРОМАДСЬКИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ»

Виконав студент: 2 курсу
освітньо-професійна програма Соціальна педагогіка
спеціальність 231 Соціальна робота
(шифр і назва спеціальності)

Кулішов А. Р.
(ініціали та прізвище)

Керівник доцент кафедри соціальної роботи, доцент,
к. соц. н. Мосаєв Ю. В.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент доцент кафедри соціології та соціальної роботи
Класичного приватного університету,
к. соц. н. Ігрушко Анастасія Юріївна
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота «Соціальна реабілітація засобами арт-терапії дітей з інвалідністю у роботі громадських організацій»: 98 с., 7 рис., 7 таблиць, 54 джерела.

Об'єктом дослідження є соціальна реабілітація дітей з інвалідністю.

Предметом дослідження є процес соціальної реабілітації дітей з інвалідністю з використанням засобів арт-терапії у роботі громадських організацій.

Мета роботи: вивчення процесу соціальної реабілітації засобами арт-терапії дітей з інвалідністю у роботі громадських організацій та створення рекомендацій щодо її вдосконалення.

Методи дослідження: аналіз, систематизація і узагальнення інформації з проблеми дослідження; констатувальний експеримент; анкетування; експертне дослідження; формувальний експеримент; комплексне оцінювання та інтерпретація результатів формувального експерименту; математико-статистичні методи обробки і аналізу кількісних результатів дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає в узагальненні досвіду соціальної реабілітації дітей з інвалідністю засобами арт-терапії у діяльності громадських організацій, у визначенні суб'єктності громадських організацій в сфері надання реабілітаційних послуг дітям з інвалідністю та визначення ефективності їх надання на базі громадських організацій.

Практична значущість дослідження полягає у розробці спеціального циклу занять та практичних рекомендацій з соціальної реабілітації дітей з інвалідністю засобами арт-терапії, який може бути застосованим в діяльності громадських організацій.

Результати дослідження висвітлено у 2 друкованих працях та дістали апробацію на 2 науково-практичних конференціях.

СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ, АРТ-ТЕРАПІЯ, ДІТИ З ІНВАЛІДНІСТЮ, ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ.

ВСТУП

Актуальність дослідження обумовлена тим, що сьогодні громадські організації перебирають на себе все більше функцій ц всіх практиках суспільного буття і сфера соціальної реабілітації не виключенням. Це зумовлено тим, що в ХХІ столітті активні громадяни є схильними до кооперації задля вирішення власних проблем у всіх актуальних для себе сферах життя. Останнім часом все більше громадських організацій створюється батьками дітей з інвалідністю та спеціалістами з зазначеного виду соціальної реабілітації. Метою діяльності цих громадських організацій є сприяння соціальній реабілітації дітей, що виховуються в їх родин та родин, що мають подібні до них проблеми. Через те, що більшість громадських організацій не мають значної технічної та методичної бази вони здебільшого роблять спроби реалізувати на практиці знання, які отримали в рамках реабілітації дітей з інвалідністю в рамках реабілітаційних центрів. Одним з популярних напрямів сучасної соціальної реабілітації є арт-терапія. Особливо актуальним є застосування цієї технології в рамках реабілітаційної роботи з особами з інвалідністю так як арт-терапевтичні технології мають потому вагу розважального та дозвіллевого компоненту, що зменшує супротив осіб до яких технологія застосовується. Часто особи з інвалідністю сприймають засоби арт-терапії сприяють як звичайну розвагу чи елемент дозвілля, що полегшує застосування арт-терапевтичних технологій в роботі з будь-якою категорією клієнтів. Особливо доцільно використовувати арт-терапію в роботі з дітьми. Так як вони не тільки гарно сприймають творчі елементи арт-терапевтичних практик, але й прагнуть творчих розваг та емоційного проведення часу зі своїми однолітками. Серед працівників та волонтерів громадських організацій зазвичай є представники творчих спеціальностей (музики, акомпаніатори, художники, актори, драматурги та представники інших творчих професій) і зазвичай вони беруть на себе активні функції в процесі застосування арт-терапевтичних технологій, що

може нести як позитивні терапевтичні ефекти для дітей так і негативні через відсутність наукової бази. Тому актуальною є проблема дослідження особливостей застосування соціально-реабілітаційних технологій засобами арт-терапії дітей з інвалідністю в діяльності громадських організацій.

Актуальність розглянутої проблематики визначила вибір теми магістерської роботи у такій редакції: «Соціальна реабілітація засобами арт-терапії дітей з інвалідністю у роботі громадських організацій».

Об'єкт дослідження: соціальна реабілітація дітей з інвалідністю.

Предмет дослідження: процес соціальної реабілітації дітей з інвалідністю з використанням засобів арт-терапії у роботі громадських організацій.

Мета дослідження: вивчення процесу соціальної реабілітації засобами арт-терапії дітей з інвалідністю у роботі громадських організацій та створення рекомендацій щодо її вдосконалення.

Гіпотеза: використання засобів арт-терапії в соціальній реабілітації дітей з інвалідністю в діяльності громадських організацій є поширеним явищем, яке застосовується в реабілітаційній діяльності самих як громадських організацій так і реабілітаційних центрів, що створені ними, але їх використання не є систематичним і має багато недоліків.

На основі мети та гіпотези були визначені такі **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз соціальної реабілітації засобами арт-терапії дітей з інвалідністю у роботі громадських організацій.

2. Розробити методичку проведення діагностики аналіз соціальної реабілітації засобами арт-терапії дітей з інвалідністю у роботі громадських організацій.

3. За підсумками констатувального експерименту проаналізувати емпіричні дані щодо ефективності соціальної реабілітації засобами арт-терапії дітей з інвалідністю у роботі громадських організацій.

4. Розробити, впровадити і визначити ефективність експериментального соціально-реабілітаційного циклу занять, 3

використанням засобів арт-терапії для соціальної реабілітації дітей з інвалідністю в рамках громадської організації.

5. Запропонувати рекомендації щодо вдосконалення соціальної реабілітації дітей з інвалідністю засобами арт-терапії в діяльності громадських організацій.

Для вирішення поставлених завдань використано такі методи дослідження: теоретичні (вивчення й аналіз літературних джерел, узагальнення та систематизація, порівняння); емпіричні (проведення експертного опитування, формувальний та констатувальний експерименти); кількісний та якісний аналіз результатів дослідження.

Методологічною основою дослідження соціальну реабілітацію дітей з інвалідністю, викладену у працях таких вчених, як: Л. Акатов, Н. Бастун, В. Засенко, А. Воронової, І. Дмитріюви, М. Кісельової, І. Кіпріанов, О. Царькова, Л. Хіля, О. Федій, О. Сорока, Т. Росік та ін. Особливості соціальної реабілітації засобами арт-терапії – Л. Кузьмінська, В. Ляшенко, А. Мартинова, С. Пальчевський, В. Мухін, Л. Підпилипишина, Н. Стадієнко, В. Савінов та ін., а також підходи до використання окремих арт-терапевтичних засобів в соціальній реабілітації дітей з інвалідністю, переваги яких у цьому процесі обґрунтовані у працях таких науковців, як: О. Тохтамаш, І. П'ятницька-Позднякова, В. Ляшенко, Л. Колупаєва, Л. Калініна та ін.

Наукова новизна дослідження полягає в узагальненні досвіду соціальної реабілітації дітей з інвалідністю засобами арт-терапії у діяльності громадських організацій, у визначенні суб'єктності громадських організацій в сфері надання реабілітаційних послуг дітям з інвалідністю та визначення ефективності їх надання на базі громадських організацій.

Практична значущість дослідження полягає у розробці спеціального циклу занять з соціальної реабілітації дітей з інвалідністю засобами арт-терапії, який може бути застосованим в діяльності громадських організацій. Так як розроблений спеціально зважаючи на специфіку реабілітаційної

діяльності громадських організацій, які працюють з дітьми з інвалідністю і часто не мають у своєму штаті кваліфікованого персоналу, який спеціалізується, тільки на реабілітаційній діяльності і тому в рамках виконання магістерської роботи був розроблений інтегрований курс саме для громадських організацій, що здійснюють подібну діяльність.

Експериментальною базою дослідження виступив «Центр підтримки родини» БФ «Карітас-Запоріжжя» м. Запоріжжя та громадська організація «КЛУБ ВАВІЛОН» смт. Станиця Луганська Луганської області.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися та обговорювалися на I Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених та студентів «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір» (Запоріжжя, 2020 р.) та XV Міжнародній наук.-практ. конференції «Актуальні дослідження в соціальній сфері» (Одеса, 2020 р.).

Публікації. 1. Кулішов А. Особливості застосування арт-терапевтичних практик громадськими організаціями в рамках соціальної реабілітації дітей з інвалідністю. *Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір: збірник тез доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Запоріжжя, 14 травня 2020 р.). Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2020 (подано до друку).

2. Особливості реабілітації засобами арт-терапії дітей з інвалідністю у роботі громадських організацій. *Актуальні дослідження в соціальній сфері: матеріали п'ятнадцятої міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, 18 травня 2020 р.) / гол. ред. В. В. Корнещук. Одеса: ФОП Бондаренко М. О., 2020. С. 69–71

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг магістерської роботи 98 сторінок. Додатки викладено на 9 сторінках. Список використаної літератури складає 54 джерел.

ВИСНОВКИ

Проблема соціальної реабілітації засобами арт-терапії є актуальною проблемою сучасного українського суспільства. По-перше, з кожним роком в Україні так і інших країнах світу присутня тенденція до збільшення кількості дітей з вродженою та набутою формами інвалідності. І кожна дитина має право бути повноцінним членом як українського так і суспільств функціонуючих по території всієї Земної кулі. Потреба у якісній соціальній реабілітації породжує необхідність у впровадженні різних форм соціальної реабілітації.

Сучасна реабілітаційна наука сьогодні має велику кількість технологій з соціальної реабілітації дітей з інвалідністю. В той же час однією з найпопулярніших і найуживаніших технологій цього сектору є арт-терапевтичні практики, тобто соціальна реабілітація дітей з інвалідністю відбувається засобами арт-терапії.

Арт-терапевтичні методики можуть застосовуватися як у ролі основного засобу соціальної реабілітації дітей з інвалідністю так і супутнього, доповнюючи інші методики та технології соціальної реабілітації.

Використання засобів арт-терапевтичних практик в рамках діяльності громадськими організаціями сьогодні стало повсякденною практикою так як громадські організації на своїй базі почали реалізовувати реабілітаційні практики спрямовані в основному на дітей. Свій сегмент в цьому напрямі мають і діти з інвалідністю. Громадські організації застосовують в роботі із зазначеною групою клієнтів здебільшого арт-терапевтичні практики так як вони достатньо легкі в застосуванні і мають розважально-дозвіллевий компонент. Це з одного боку суттєво спрощує процес надання соціально-реабілітаційних послуг, а з іншого боку створює ілюзію легкості процесу застосування арт-терапевтичних засобів в рамках соціальної реабілітації дітей з інвалідністю, що є «ахілесовою п'ятою» в діяльності багатьох громадських організацій за зазначеним профілем.

В рамках нашого дослідження була розроблена спеціальна методологія, яка дозволила порівняти якість застосування арт-терапевтичних методик в рамках діяльності громадських організацій в реабілітаційній роботі з дітьми інвалідами. Для чистоти експерименту дослідження було проведено на території двох різних міст і досліджувався практичний досвід роботи громадських організацій в рамках міста Запоріжжя (на базі громадської організації БФ «Карітас Запоріжжя») та на території смт. Станиця Луганська Луганської області (на базі громадської організації «КЛУБ ВАВІЛОН»). Дослідження було підкріплено результатами експертного дослідження, яке проводилося серед експертів з арт-терапії, що оцінили вади застосування арт-терапевтичних технологій та практик на базі громадських організацій, що функціонують на території України і запропонували свої шляхи вдосконалення цієї проблеми.

Проведене в рамках роботи засвідчило наявність певних методичних проблем з якими стикаються громадські організації під час реабілітаційної роботи. В основному вони полягають у відсутності умов для повноцінного застосування арт-терапевтичних методик в рамках соціальної реабілітації дітей з інвалідністю. Ще однією з проблем є відсутність комплексності в роботі як з групою так і в рамках індивідуального застосування арт-терапевтичних практик.

Після аналізу результатів емпіричного дослідження було складено програму застосування арт-терапевтичних практик в рамках соціальної реабілітації дітей з інвалідністю. Зазначена програма була розроблена як інтегрована для умов в яких функціонують громадські організації. Так як суттєвою проблемою є те, що більшість громадських організацій, які займаються громадською та реабілітаційною діяльністю функціонують в рамках обмеженого набору ресурсів і тому часто беруть на себе суттєво більші зобов'язання ніж ті, що можуть реалізувати в реальності. В даному випадку ця проблема часто пов'язана з тим, що громадські активісти реально хочуть допомогти дітям з інвалідністю адаптуватися та інтегруватися до умов

сучасного українського суспільства, але через відсутність відповідних навичок це часто призводить до негативного результату в рамках безпосередньої роботи з дитиною чи групою дітей з інвалідністю. В такому випадку втрачаються необхідні терапевтичні арт-терапевтичні ефекти, а сама робота з дітьми переходить у площину розважальної.

В рамках нашої роботи було проведено емпіричне дослідження за комбінованою методологією, де були досліджені особливості застосування арт-терапії в рамках реабілітаційної роботи кількох громадських організацій. В результаті чого в подальшому була розроблена інтегрована програма надання реабілітаційних послуг із застосуванням арт-терапевтичних засобів дітям з інвалідністю. Після цього програма була апробована на базі роботи громадської організації БФ «Карітас-Запоріжжя» на території м. Запоріжжя так. Розроблений цикл занять базувався на базі різних засобів арт-терапії і кожна з них показала власну ефективність. Після цього були розроблені загальні рекомендації для громадських організацій, що планують у майбутньому надавати реабілітаційні послуги для дітей з інвалідністю засобами арт-терапії і громадським організаціям, що прагнуть вдосконалити цей напрям власної діяльності.

В рамках магістерської роботи здійснено теоретичний аналіз соціальної реабілітації засобами арт-терапії дітей з інвалідністю у роботі громадських організацій.

Розроблено методику проведення діагностики аналізу соціальної реабілітації засобами арт-терапії дітей з інвалідністю у роботі громадських організацій.

За підсумками формуючого експерименту проаналізовано емпіричні дані щодо ефективності соціальної реабілітації засобами арт-терапії дітей з інвалідністю у роботі громадських організацій.

Розроблено, впроваджено і визначено ефективність експериментального соціально-реабілітаційного циклу занять, з

використанням засобів арт-терапії для соціальної реабілітації дітей з інвалідністю в рамках громадської організації.

В рамках роботи запропоновано рекомендації щодо вдосконалення соціальної реабілітації дітей з інвалідністю засобами арт-терапії в діяльності громадських організацій.